

Лінгвокультурологічний розвиток школярів на уроках української мови та літератури

Мирослава Заяць,
учителька української мови та літератури
ліцею №75 імені Лесі Українки ЛМР

Культурологічний аспект навчання і виховання на уроках української мови та літератури - актуальна проблема сучасної шкільної освіти. Тому стандарти мовної освіти орієнтують учителя не лише на навчання учнів граматики, орфографії, пунктуації, а й на формування мовної та духовної культури школяра. Навчання рідної мови та літератури повинно поєднуватись з вихованням свідомого ставлення до неї як до духовної, моральної і культурної цінності народу, яка є основою для виховання патріотизму та справжнього громадянства.

Уроки формування культурологічної компетенції вимагають включення у їхню структуру нових цікавих форм і прийомів роботи зі словом. На підвищення ефективності набуття учнями соціокультурних знань впливає використання вдало дібраних засобів навчання, серед яких чи не найголовнішим є дидактичний матеріал. Саме він поєднується з усіма методами навчання, ілюструє теоретичні положення, сприяє успішному розвитку мовних умінь і навичок, збагачує інтелектуальну й емоційну сферу учня, формує його моральні переконання.

Таким чином, учителю-словеснику варто усвідомити, що, крім граматичних знань, він повинен:

- формувати культурологічну компетенцію школярів, що відповідає стандартам освіти;
- розвивати учня як цілісну мовну особистість;
- реалізовувати на практиці культурологічний підхід до викладання рідної мови.

Основною одиницею формування мовної культури вважаю текст, оскільки саме через нього учень отримує можливість засвоїти нові знання, цінності, сформувати моральні та естетичні принципи.

Асоціативне мислення, яке розвивається в процесі роботи з текстом, стає значним поштовхом до розвитку творчих здібностей, розширює кругозір дітей. З метою збагачення словникового запасу учнів на уроках української мови ставлю такі завдання:

- розвивати засобом слова інтерес учнів до культури, історії, звичаїв, традицій;
- навчати учнів знаходити шляхи розуміння лінгвістичного і культурологічного значення слова;
- створювати умови для позитивного психологічного й мотиваційного настрою щодо вивчення мови у взаємозв'язку з культурою;
- збагачувати словниковий запас школярів через засвоєння національної лексики;

- розуміти національні відмінності синтаксичних та стилістичних фігур (особливо доцільною при цьому вважаю роботу з фразеологізмами, прислів'ями, приказками).

Власне фразеологічні одиниці відіграють важливу роль у формуванні мовленнєвої культури, носіями якої є люди, здатні бути об'єктами власного життєвого досвіду, тобто носіями високої особистісної культури. Лінгвокультурологічний аспект цих мовних одиниць сприяє становленню національної мовної особистості. Кожен фразеологізм є значним внеском у багатозначну картину національної культури, національного буття, бо зберігає і передає менталітет народу, його культуру від покоління до покоління. Але, на жаль, рівень володіння фразеологізмами випускниками школи є недостатнім, навіть низьким.

Допомагають досягти поставленої мети такі дієві форми й методи :

- робота з прислів'ями та приказками, які відображають матеріальну й духовну культуру народу;
- роботу зі словниками (тлумачним, етимологічним, словотвірним, античної міфології);
- складання «словника» застарілих, діалектних слів;
- підготовка комплексу вправ і творчих робіт, які відображають культуру українського народу;
- складання лексичних, орфографічних, синтаксичних вправ соціокультурного характеру;
- використання міжпредметних зв'язків (історія, географія, етика тощо) як предмету інформаційної культури;
- інформаційний пошук;
- дискусії, круглі столи;
- свята;
- відвідування музеїв, виставок;
- метод проєктів;
- використання на уроках мови різнотипних інтеграцій: предметної, діяльнісної, тематичної;
- використання у навчальному процесі елементів народних ігор;
- самоосвіта учнів тощо.

На уроках української мови звертаюся до літературних текстів, які сприяють збагаченню словникового запасу учнів, допомагають їм розвивати граматичні навички, глибше пізнавати літературний процес, стають запорукою глибшої роботи над словом.

Використовую твори образотворчого мистецтва, оскільки робота над ними на уроках словесності формує самостійність і творчу ініціативу, розвиває здатність уважного ставлення до значення слів, дає змогу працювати з мистецтвознавчими текстами, розвиває почуття прекрасного, сприяє кращому розумінню художніх текстів.

У ході формування культурологічних компетентностей учні знайомляться з основним культурним національним набутком, співвідносять його з набутками окремих культур. При цьому для розвитку інтересу до знань велике значення мають вдало дібрані пісня, картина, вірш, легенда тощо, які стають об'єктом переказу, опису, роздуму, аналізу, виконання граматичного завдання. Вони відкривають учням світ у живих барвах, яскравих і трепетних звуках і є неперевершеним зразком мистецтва. Це все розвиває спостережливість, виховує доброту, милосердя, співпереживання, авторські здібності, уміння уявляти, знати традиції і намагатися їх зберігати.

Отже, на мою думку, культурологічний аспект навчання на уроках української мови сприяє збагаченню духовного світогляду учнів, формує здатність усвідомити себе як часточку українського народу з власною національною гідністю.